

פרק א': תביעות משתיקות בישראל – זירות אופייניות

תביעות משתיקות בישראל מתנהלות במספר זירות או נסיבות אופייניות. זירה "טבעית" היא כמובן הזירה התקשורתית. אך בשנים האחרונות חלה ירידה בשיעור התביעות שמוגשות נגד אמצעי התקשורת ובמקביל התרבו תביעות ואיומים שמופנים נגד אזרחים מן השורה ונגד פעילים חברתיים.⁷ הסקירה שלהלן רחוקה מלמצות את התופעה, אך היא ממחישה את התמונה העגומה שמאיימת על השיח הציבורי.

יחסי עבודה

לפני כחמש שנים נאבקו מלצריות בית הקפה "קופי טו-גו" בתל אביב לשיפור תנאי העסקתן ועל זכותן להתאגד. במהלך המאבק הגישה נגדן החברה תביעה על סך חצי מיליון ש"ח בשל חוזר מחאה שהפיצו.⁸ לימור אלמגור, שהייתה מלצרית בקופי טו-גו, תיארה את תחושותיה כך: "בתור ילדה בת 23 סטודנטית, אותי זה נורא הבהיל. הדבר הראשון שחשבתי לעשות זה להפסיק את הכול. אני פחדתי שזה יסבך את ההורים שלי. יסבך אותי. אולי כדאי לרדת מכל הסיפור".⁹ סכום התביעה המופרז והבהלה והאימה שהטיל על המלצריות זכו להדים תקשורתיים רבים, ובסופו של דבר נאות בית הקפה ליישב את סכסוך העבודה עם המלצריות. התביעה הוסרה ימים אחדים לאחר שהוגשה.

מאז ומתמיד התאפיינו יחסי עבודה בפערי כוחות מובנים ובולטים, אבל בשני העשורים האחרונים חלו התפתחויות שהעמיקו את הפער עוד יותר: הפרטת החברות והשירותים הממשלתיים, שחיקת העבודה המאורגנת, העסקה עקיפה באמצעות חברות כוח אדם ועוד.¹⁰

תביעות משתיקות הפכו לכלי אסטרטגי נגד עובדים שנאבקים בניצול ובקיפוח או שמנסים להתאגד. עובדים אלה ובמיוחד מנהיגיהם עלולים להיגרר לבית המשפט ולעמוד מול תביעת

⁷ תמר גדרון, רועי אילוז ורועי ריינזילבר, "הפיצויים בלשון הרע – תמונת מצב אמפירית", משפטים מג(2); (עתידי להתפרסם; נמצא באתר [news1](#)) (להלן: "גדרון, אילוז וריינזילבר"); ראו עוד: הילה רו, "מספר פסקי הדין בלשון הרע הוכפל ב-2010, אך חצי מהתביעות נדחו", [themarker](#) 16.2.2011.

⁸ רותי סיני, "תביעת דיבה נגד המלצריות הנאבקות בתנאי העבודה", הארץ (באתר וואלה), 29.10.2007.

⁹ אבי עמית, "הקרב על חופש הביטוי: האזרח הישראלי ומלחמתו בחוק שמאיים לסתום פיות", חדשות ערוץ 10 18.11.2011.

¹⁰ ראו למשל: מיכל תגיר, לעבוד בלי כבוד: זכויות עובדים והפרתן (האגודה לזכויות האזרח בישראל, 2006); אבי בראלי, "מציבור עובדים להמון גלמוד", ארץ אחרת 12 (ספטי-אוקי' 2002); טלי ניר, "בין מימוש לייבוש: שיטות ממשלות ישראל לצמצום השירותים החברתיים", (האגודה לזכויות האזרח בישראל, אפריל 2012) (פרק 7: "ריסוק ההתנגדות").

משתיק קול: משפטי דיבה כאיום על חופש הביטוי

לשון הרע. הגשת תביעה היא עניין של מה בכך עבור מעבידים רבים, שבמחיר פשוט יחסית יכולים ליצור אפקט מאיים שמשתיק את העובד שיוצא נגדם ואת עמיתיו.¹¹

כך היה למשל במקרה של מורה לאמנות שסיפרה בבלוג שלה על תנאי העסקה פוגעניים במקום עבודתה הקודם. שנה לאחר מכן, בעקבות תביעה שהגישה לבית הדין לעבודה נגד החברה שהעסיקה אותה, הגישה נגדה החברה תביעה על סך 100,000 ש"ח בשל פגיעה בשמה הטוב. "אני סטודנטית. מתפרנסת בקושי", סיפרה, "כשחזרתי לילה אחד הביתה מיום ארוך של עבודה ולימודים ומצאתי מעטפה גדולה מודבקת על הדלת ובתוכה תביעת דיבה – הייתה פשוט תחושת אימה. גוף גדול וחזק ממני מתנפל עלי, ובגלל גחמה שלהם אני צריכה להיכנס לתוך התעסקות ארוכה, מתישה ויקרה, שאין לי כלים ומשאבים לנהל. היה חשש שאצטרך לשלם סכומים דמיוניים שמעולם לא היו ברשותי, והייתה הלשון המשפטית, המאיימת, הקיצונית".¹²

תביעות דיבה משמשות לעתים ככלי בידי מעסיקים שמעורבים בסכסוכים קיבוציים. מקרה מובהק של שימוש לרעה בהליכים משפטיים לצורך פגיעה בעובדים ובמנהיגיהם הוא תביעה לפיצוי בסך 2.5 מיליון ש"ח שהגישה החברה לאוטומציה במנהל השלטון המקומי נגד יו"ר ועד העובדים שלה.¹³ טענתה הייתה שהנתבע הפיץ "דברי כזב ולשון הרע על אודותיה בכוונה לפגוע בה" שעה שדיווח לעובדים על דיון שקיימה ועדה בכנסת על מצבה המידרדר של החברה. התביעה נדחתה רק לאחר שלוש שנים של התדיינות קשה ומורטת עצבים. באופן חריג פסק הדין מתייחס למוטיבציות שהביאו להגשת התביעה: "תביעת סרק זו לא נועדה אלא לפגוע בנתבע [...]. התביעה לא הייתה אלא כלי בידי התובעת במסגרת מאבקה נגד ועד העובדים. כזאת לא ייעשה". בדומה לזה נדחתה גם קובלנה פלילית שהגישה החברה באותו עניין נגד יו"ר ועד העובדים.¹⁴

¹¹ ראו, למשל, דברי חה"כ חיים כץ, יו"ר ועדת העבודה והרווחה: "[המעביד] יש לו את עורכי הדין ולעובד המסכן שמקבל 2,000 שקלים פיצויים, לא יכול לקפוץ מבית משפט לבית משפט. למעביד יש את כל המימון ואת כל עורכי הדין ואפילו את כל הזמן לפעמים". (ועדת העבודה והרווחה של הכנסת, [פרוטוקול דיון](#) מיום 30.6.2009).

¹² מרב בטיטו, "סכנת תביעה", [ידיעות אחרונות](#) 24.10.2008; מיקי פלד, "תביעת דיבה נגד עובדת שביקרה את המעביד בבלוג", [כלכליסט](#) 5.6.2008.

¹³ שמואל דקלו, "ביקורת חריפה כנגד החברה לאוטומציה: ביקשה לפגוע ביו"ר ועד העובדים שיצא נגדה", [גלובס](#) 15.7.2009; איתי רום, "מה קורה כשראש ועד עובדים בחברה ממשלתית מרגיז את ההנהלה", [גלובס](#) 10.9.2009; רוני סיני, "עבודה בעיניים: שיעבדו וישתקו" [כלכליסט](#) 1.10.2009; איתי הר-אור, "ביהמ"ש: החברה לאוטומציה הילכה אימים על יו"ר ועד העובדים", [כלכליסט](#) 14.7.2009.

¹⁴ ת"א (מחוזי י-ם) 8069/06 [החברה לאוטומציה בע"מ נ' גור](#) (13.7.2009); החברה הגישה ערעור לבית המשפט העליון אך משכה אותו – ע"א 8463/09 [החברה לאוטומציה בע"מ נ' אריה גור](#) (5.9.2010); ק"פ (חי') 1008/07 [החברה לאוטומציה במנהל השלטון המקומי בע"מ נ' גור](#) (שי' ערן קוטון, 19.10.2009).

פסק הדין הוא, כאמור, יוצא דופן. מרבית תביעות הדיבה שמגישים מעסיקים אינן מתבררות, והן נמשכות או נזנחות במקביל להתפתחויות בסכסוך העבודה שהוליד אותן.¹⁵ הנזק – הרעתם של העובדים ממאבק על זכויותיהם – מתרחש כבר בעצם הגשת התביעה.

השימוש ההולך וגובר בתביעות לשון הרע כחלק "מניהול" סכסוכי עבודה הביא את המחוקק לנסות ולצמצם את נזקי התופעה. תיקון חקיקה משנת 2009 העביר לבית הדין לעבודה את הסמכות הבלעדית לדון בתביעות לשון הרע בקשר לסכסוך עבודה.¹⁶ התיקון נועד למנוע ממעסיקים לגרור את העובד מבית הדין לעבודה לבית המשפט השלום וחוזר חלילה, ועל מנת שטענות בדבר לשון הרע יידונו ביחד עם מכלול המרכיבים של סכסוך העבודה ועל ידי הערכאה שמתמחה בבירור סכסוכים מסוג זה.¹⁷

התיקון אמנם הקל על עובדים, שעתה אינם נדרשים לפצל את ההתדיינות בין שתי ערכאות. אבל מדיווחים שקיבלה האגודה לזכויות האזרח עולה שהוא גם תרם לריבוי תביעות דיבה שמגישים מעסיקים, בדרך כלל בתגובה למאבק משפטי או אחר של העובדים. מסתבר שאיחוד הדיון בבית הדין לעבודה מקל על מעסיק שמבקש ליצור משקל נגד לתביעת העובד, ולהפעיל עליו לחץ כדי שיוותר על דרישותיו או יסתפק בפשרה נוחה למעביד.

הגשת תביעות דיבה על ידי מעסיקים מצטיירת אפוא כתופעה רווחת ומדאיגה בישראל. תביעות אלו מגדילות את הסיכון שלוקח על עצמו עובד שמוחה על תנאי עבודתו או שנאבק כדי לממש את זכויותיו כעובד וכאדם.

¹⁵ יו"ר ועד עובדים הגיש ביחד עם הסתדרות העובדים הלאומית תביעה בשל פיטוריו מחברת קואופרטיב הנמל החדש. זמן קצר לאחר מכן הם נתבעו על ידי החברה בעילה של לשון הרע. בהליך שהתנהל במקביל בבית הדין לעבודה בוטלו הפיטורין ונקבע שהחברה התנכלה ליו"ר הוועד מתוך כוונה פסולה למנוע מהעובדים להתארגן (סע (חי') 26523-12-09 [הסתדרות העובדים הלאומית בישראל נ' גבריאל בן הרוש](#) (30.12.2010)).

חברה שהעסיקה "עובדי קבלן" עבור רשות העתיקות הגישה תביעת לשון הרע נגד ארגון עובדים ופעילים שסייעו לעובדיה להתאגד. בהליך שהתנהל במקביל בבית הדין הארצי לעבודה חויבה רשות העתיקות לקלוט את עובדי הקבלן כעובדים מן המניין [ת"א (שלום תל אביב) 172220-09 [בריק י.פ. בע"מ ואח' נ' מען עמותה לסיוע עובדים](#) (ש' אביגיל כהן, 4.3.2010); ארגון עובדים "מען": [דיווח על סיום ההתדיינות בבית הדין הארצי לעבודה](#) (6.2.2012)].

¹⁶ סעיף 24(א) (ד1) [לחוק בית הדין לעבודה](#), התשכ"ט-1969 (תיקון 38 לחוק, בהתאם לסעיף 131 לחוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום התכנית הכלכלית לשנים 2009 ו-2010), התשס"ט-2009).

¹⁷ על חשיבותו של התיקון ניתן ללמוד מניסיונם של מעסיקים מסוימים להתחמק ממנו. סוכנות הנדל"ן אור-סיטי נתבעה בבית הדין לעבודה על ידי חמישה מעובדיה לשעבר. מקץ שבוע תבעה הסוכנות את העובדים בבית המשפט המחוזי בשל דברים שאמרו בראיון עיתונאי. בית המשפט המחוזי הורה על העברת הדיון בתביעה לבית הדין לעבודה, והגם שנמנע מלקבוע מסקנות נחרצות לגבי התובעת, ראה לנכון להדגיש את הצורך "להגן על עובדים מפני מעסיקיהם הפועלים נגדם בשיטת 'בתחבולות תעשה לך מלחמה'". ת"א (מחוזי-ת"א) 18029-02-11 [אור-סיטי נדל"ן בע"מ נ' דן טבקמן](#) (ש' יהודית שבת, 7.7.2011); רונית נחום-הלוי, "המחוזי דחה תביעת אור: 'מנסה לגרום לדלי אמצעים לסגת מדרישותיהם'", [themarker](#), 7.7.2011.

פעילים וארגונים לשינוי חברתי ולהגנת הסביבה

כפי שהוזכר לעיל, תביעות משתיקות התפתחו כתגובה להתגברות המעורבות של יחידים ושל קבוצות בענייני חברה, קהילה וסביבה. בעבר הרחוק הייתה מעורבות של אזרחים בזירה הציבורית מתווכת על ידי המפלגות הפוליטיות. לא עוד. בעשורים האחרונים צמחו קבוצות וארגונים לשינוי חברתי או סביבתי, התרחבה הנגישות לאמצעי תקשורת, במיוחד בזכות רשת האינטרנט, ובמקביל גם גברה המודעות של היחיד לכוחו להשפיע באומר ובמעשה על סביבתו. מטבע הדברים, פעילות זו הייתה לצנינים בעיניהם של גורמים במגזר הציבורי ובמגזר הפרטי שרוצים לשמר את יתרונם היחסי ואת האינטרסים שלהם.

"חיים וסביבה", ארגון הגג של הגופים הירוקים בישראל, מעניק מדי שנה את אות "הגלובוס השחור" למי שלדעתו תרם תרומה שלילית במיוחד להגנת הסביבה. בשנת 2007 החליט הארגון להעניק את האות לתאגיד המחזור – הגוף שאחראי על יישום חוק הפיקדון על מכלי משקה. בתגובה הודיע התאגיד שהוא שומר לעצמו את הזכות להגיש תביעה נגד "חיים וסביבה" ונגד חברי ועדת השיפוט של הפרס. בסופו של דבר האות "הוענק" לתאגיד ולא הוגשה תביעה נגד הארגון.¹⁸

ארגון "מחסום watch" קיבל מכתב איום חסר כל יסוד מעורך דין בעקבות ביקורת שנמתחה על התנהלותו בעת ששימש כשופט צבאי. האיום, שכלל גם דרישה לתשלום מיידי של 100,000 ש"ח, גרר אחריו תלונה של הארגון נגד עורך הדין, וזה מעולם לא הגיש את התביעה.¹⁹

ארגוני סביבה וארגונים לשינוי חברתי מתקיימים ממשאבים מוגבלים ביותר ופועלים בתנאים של חוסר ודאות תקציבית. **כל תביעה או מכתב התראה מחייבים את הארגון להסיט משאבים לטובת מימון הגנה ולוותר על פעילות.** להפסד במשפט עלולות להיות השלכות קשות ביותר על האיזון התקציבי של הארגון ועל המוניטין שלו בקרב הציבור הרחב.

איומים מופנים גם נגד פעילים בודדים ואזרחים מן השורה, שמבקשים למחות על מפגעים סביבתיים או לפעול לשינוי בסביבת מגוריהם.²⁰ תושב רחובות תלה במרפסת שלט מחאה נגד מגדל גבוה שנבנה אל מול ביתו. הוא קיבל מכתב איום שייתבע "ללא צורך להוכיח נזק", כיוון ש"לאחרונה עברת את גבול המותר בפרסומו של שלט רב מימדים המאשים את ראשי

¹⁸ רינת צפיר, "תאגיד המחזור נגד ד. מורגנטרן", [הארץ](#), 2.12.2007; שוקי שדה, "פעם חברת כנסת, היום דירקטורית, תמיד פוליטיקאית", [themarker](#), 27.5.2010.

¹⁹ מבוסס על פנייה שהתקבלה בתיבת הדוא"ל של האגודה לזכויות האזרח.

²⁰ ראו למשל: צפיר רינת, "הנשק החדש של מפעלים נגד פעילים לאיכות הסביבה – תביעות דיבה אישיות", [הארץ](#), 8.3.2005.

האגודה לזכויות האזרח בישראל

העירייה, כי קברו אותך בחיים וכי גזלו ממך את האוויר, החיים, ורקיע השמיים...". "זו הדרך היחידה שאני יכול להביע מחאה", הוא אומר, "אין לי 50 אלף ש"ח לשלם, זה מה שהפחיד אותי [...] חוץ מזה – אמת דיברתי [...] סותמים לי את הפה".²¹

רשות שדות התעופה איימה בתביעה על תושבי מודיעין, חברי "מטה המאבק למען שמיים נקיים למודיעין", לאחר שאלה העלו נגדה טענות בהסתמך על דו"ח בדיקה רשמי.²² אזרח אחר, שפנה למנהל מקרקעי ישראל בדרישה שיסלק קבלן שפלש לחוף ציבורי על שפת הכנרת, קיבל מבא כוחו של הקבלן "התראה לפני נקיטת הליכים" בתביעת דיבה לפיצוי ללא הוכחת נזק. בסופו של דבר לא הוגשה תביעה, ולפחות במקרה זה התבררו האיומים כאיומי סרק.²³

אך לא תמיד העניין מסתיים במכתב התראה בלבד ויש שהאיום ממומש ומוגשת תביעה. ארגון קו לעובד, שמסייע לעובדים ומתריע נגד העסקה נצלנית, נאלץ להתמודד כעניין שבשגרה עם מכתבי איום ועם תביעות סרק בעילה של לשון הרע. כך למשל נתבע הארגון בשל תלונה ששלח לנציבות מס הכנסה ושלפיה נגזלו ממנהגרי עבודה החזרי מס שרשות המסים העבירה למעסיקיהם. התביעה נדחתה.²⁴ חברת בניה תבעה את הארגון לאחר שזה פרסם תלונות של עובדים סינים ששילמו דמי תיווך גבוהים כדי לעבוד אצלם ושפוטרו תוך זמן קצר מבלי לקבל את שכרם. במשך שלוש שנים נאלץ הארגון לנהל את התביעה עד שזו הוסרה בהסכמה.²⁵

נחשול גדול במיוחד של תביעות מסתמן בתחום התכנון והבנייה והוא מאיים להטביע ארגונים, נבחרי ציבור ואזרחים ש"מפריעים" לאינטרסים נדל"ניסטיים.²⁶ בחדרה התנהל במשך שנים מאבק ציבורי נגד מכירה של קרקע עירונית בחוף הים למטרות מסחר ומגורים. החברה הרוכשת תבעה מקומון, שלטענתה "התגייס לשורת גורמים אינטרסנטים ואחרים, כדי למנוע את אישור העסקה ולסכל את יציאתה אל הפועל".²⁷ לאחת מישיבות העירייה

²¹ אבי עמית, "הקרב על חופש הביטוי: האזרח הישראלי ומלחמתו בחוק שמאיים לסתום פיות, ערוץ 10 18.11.2011.

²² יקי בזיה, "רשת מאיימת בתביעת דיבה נגד מטה מאבק התושבים", מודיעין-ווטש (בלוג) 1.7.2009.

²³ מבוסס על פנייה שהתקבלה בתיבת הדוא"ל של האגודה לזכויות האזרח.

²⁴ נורית רוט, "תלונה לרשויות בדרישה שיבדקו חשד לעקיפת שלטונות המס על ידי עורך דין – מוגנת מתביעת דיבה", themarker 27.6.2010; תא (ת"א) 155353-09 ישראל אהרוני, עו"ד נ' קו לעובד (ש' שושנה אלמגור, 8.6.2010).

²⁵ ת"א (ב"ש) 40881/02 אריה את עופר בניה והשקעות בע"מ נ' קו לעובד.

²⁶ לדוגמאות לתביעות משתיקות בתחום זה שאינן מתבססות על עילת לשון הרע, ראו בפרק "עילת התביעה – לשון הרע" בטקסט לה"ש 103 להלן.

²⁷ יוסי דנון, "חבי' אסיה חדרה ישראל הגישה תביעת דיבה נגד 'חדשות חדרה'", גלובס 20.5.2004; על עסקת המכר נמתחה ביקורת נוקבת של חברי מועצה שטענו ש"האדמה נמכרה בגרושים" (יניב דהרי, "האדמה היקרה נמכרה בגרושים", mynet 14.3.2010); העסקה אושרה בסופו של דבר אך זאת לא לפני שבית המשפט מתח

שדנה בנושא הגיע עורך דין שהסביר לחברי המועצה מדוע עליהם לאשר את העסקה. חברת מועצה התפרצה נגדו ולמרות שמיירה להתנצל היא נאלצה להתמודד בשתי ערכאות עם תביעת דיבה שהסתיימה בפיצוי של 5,000 ש"ח.²⁸ מאבק של חבר מועצה ושל אזרחים במבשרת ציון נגד פרויקט בנייה עצום בשמורת נחל חלילים שביישוב גרר שורה של תביעות דיבה ושל מכתבי איום נגד מי שהשמיץ, לדעת החברה הקבלנית, את "הפרויקט החשוב אותו היא מקדמת".²⁹ קבלן שניסה להשתלט על עמק הצבאים בירושלים תבע רכו של החברה להגנת הטבע שהתריע מפני מעשיו.³⁰

לא פעם די בפערי העוצמה בין הצדדים כדי להכריע את הסכסוך המשפטי כבר בתחילתו. כך למשל אזרח שהפגין נגד הקמת אתר פסולת בגליל וביטא את החשש לפגיעה בבריאות התושבים בשלט שכינה את ראש המועצה "פרקליטו של הסרטן", נתבע על ידו בעילה של לשון הרע. לאחר מספר הליכים מקדימים, העדיף הנתבע להגיע להסדר עם התובע ולחסוך מעצמו את ההוצאות שכרוכות בניהול המשפט.³¹

ביקורת על התנהלות העירייה וחייב אותה לדון בשנית בעסקה, עת"מ 1386/03 [לוי נ' סדן](#), פ"מ (תשס"ג) 769 (ש') וסרקרוג, 9.2.2004.

²⁸ ע"א (מחוזי - חי) 18100-01-09 [ד"ר יוסי כהן נ' חדווה יחזקאלי](#) (ש' רון סוקול, 14.12.2009); (תא (שלום - חי) 10316/07 [יוסי כהן נ' חדווה יחזקאלי](#) (ש' עדי חן-ברק, 12.1.2009).

²⁹ חבר מועצה שהיה מראשי המאבק נתבע בגין שבעה פרסומים. התביעה התקבלה רק בנוגע לשני פרסומים בלבד, לאחר שבית המשפט קבע שאין בסיס עובדתי לטענה שהעסקה נגועה בשחיתות (ת"א (שלום, ים) 10827-09 [ד. ברזאני נכסים ובניין בע"מ נ' שמעון יורם](#), (ש' עודד שחם 6.12.2011); ערעור על פסק הדין נדחה: ע"א (י-ס) 51686-01-12 [שמעון יורם נ' ד. ברזאני נכסים ובניין בע"מ](#) (ש' בן-אור, יעקובי, וינוגרד, 18.4.2012)). בפסק הדין מציין בית המשפט, כי התובעת הגישה "תביעות נגד מספר אנשים, פחות מעשרה, ונשלחו מכתבי התראה למספר אנשים, אשר טענו כי התובעת גוזלת קרקע מן הציבור [...] נשלחה גם תלונה לרשם העמותות ביחס לעמותה" שפעלה אף היא נגד התכנית. בהתאם לפרסומים בתקשורת, קיבלו חברי "העמותה להצלת נחל חלילים" מכתב, שאומר, בין היתר: "...השמצת את מרשתי ואת הפרויקט החשוב אותו היא מקדמת בצורה בוטה תוך הוצאת לשון הרע והשמצות חסרות בסיס וביסוס [...] הנך נדרש לאסוף לאלתר את כל ההתנגדויות שנחתמו על ידי תושבים, אם נחתמו, ולהשמידם". שרון רוז, "תושבים תחת איומים", [זמן מבשרת](#) 16.9.2010; "היזמים י.ד. בראזני נגד העמותה להצלת נחל חלילים", [חדשות מבשרת ציון](#) 29.10.2009. למרות הכול הצליחו התושבים המתנגדים לשכנע את הוועדה המחוזית לקצץ באופן ניכר בשטחי המסחר שתוכננו בפרויקט. ראו שרון רוז "וועדת ההתנגדויות לקנטרי החליטה: הגודל כן קובע", [זמן מבשרת](#) 16.9.2010; "נאבקים למען נחל חלילים", [nrg זמן ירושלים](#) 9.4.2010.

³⁰ עמרי מניב, "עמק הצבאים: קהילי הגיש תביעת דיבה נגד החברה להגנת הטבע", [nrg](#) 31.12.2008; יהונתן ליש, "יזם פרטי השתלט על עמק הצבאים בירושלים ופרסם הודעות המציעות את הקרקעות למכירה", [הארץ](#) 10.11.2008; אסף שמואלי, "היזם מ"עמק הצבאים": גם החזון שלי ירוק", [ynet](#) 19.11.2008; בהמשך השחית הקבלן התובע את מכלאות הצבאים שהוקמה במקום. ראו: עמרי מניב, "בעקבות השחתת מכלאות הצבאים: בוטל טקס חנוכת המקום", [nrg](#) 15.12.2010.

³¹ ת"א (שלום-חי) 4951/05 [קריינלר נ' ירון](#); לעתים, פערי הכוחות עלולים להביא לא רק ל"התקפלות" האזרח בקשר לביטויי שבגינו נתבע, אלא אפילו לסילוקו מהזירה הציבורית. ראו למשל הדוגמא בטקסט לה"ש 113 להלן.

בזירה זו אנו רואים אפוא תופעה קשה ורווחת של ניסיונות – שמצליחים לעתים – להכריע מחלוקות ציבוריות באמצעות איומים ותביעות נגד פעילים וארגונים מוגבלי-משאבים. התופעה מופיעה בעקבות צורות שונות של מחאה ובמגוון נושאים – מפגין סביבתי עם שלט, פעיל בוועד מקומי, ארגון זכויות אדם ועוד. **אפקט ההשתקה נגרם כתוצאה מחולשתם של פעילים בודדים או של ארגונים קטנים מול בעלי האמצעים, ומעוות את זירת הדיון הציבורי לטובת האחרונים.**

רשת האינטרנט

רשת האינטרנט הביאה למהפכה בחיינו כיחידים וכחברה – "נפתחה הבמה בפני הכול, והיחיד יכול שיהיה גם מאזין גם דובר. יהיו אף מי שיאמרו כי זוהי הדמוקרטיה בגאונה: שכל יחיד יוכל לומר את דברו ולהשפיע על חברו ועל מי שאינו חברו".³² ואכן, רשת האינטרנט תורמת לדמוקרטיה, בכך שהיא מאפשרת לאנשים רבים מאי פעם להשתתף בשיח הציבורי. באמצעותה יכול כל אדם לממש את חופש הביטוי שבעבר היה נתון לו רק באופן תיאורטי. הכתיבה ברשת האינטרנט, ובפרט זו שבבלוגים וברשתות החברתיות, מאפשרת פנייה ישירה ולא מצונזרת לציבור הרחב, ולכן בשנים האחרונות היא מבססת את מעמדה כמקור לאקטיביזם ולהשפעה על דעת הקהל.

יתר על כן, באמצעות הרשת יכולים אנשים בעלי עניין משותף למצוא זה את זה, להחליף מידע ולהתייעץ. כך למשל נשים שנאנסו בנערותן על ידי שחקן ידוע מצאו זו את זו לאחר שנים בזכות השיח האינטרנטי, ורק אז נחשפה הפרשה והעברייני הועמד לדין.³³ מחאת האוהלים של קיץ 2011 נולדה כזכור ברשת האינטרנט – קול מחאה בודד וחרשי חבר לקול נוסף ולעוד קול ולבסוף יצאה המחאה לרחובות בשאגה.

אבל אותה "דמוקרטיה בגאונה" מעוררת גם מורת רוח, בעיקר אצל מי שהיו רגילים בעבר ליהנות מגישה בלעדית לבמות התקשורת. עובדים, צרכנים ואזרחים אחרים שמשתמשים

³² תב"מ 16/01 סיעת ש"ס נ' פינס, פ"ד נה (3) 159, 167 (ש' מישאל חשין, 30.1.2001).

³³ יובל קרניאל, "אנונימיות ולשון הרע באינטרנט – בין חופש ביטוי להפקרות", בתוך: עיתונות דוט.קום: העיתונות המקוונת בישראל (המכון לדמוקרטיה); אבנר פינצ'וק, "ללא חופש הביטוי ברשת – גולדבלט לא היה נחשף", ynet, 6.7.2008.

משתיק קול: משפטי דיבה כאיום על חופש הביטוי

ברשת האינטרנט כדי להפיץ מידע, להביע דעה או להתלונן ולדווח על עוולות וליקויים, מוצאים עצמם חשופים לאיומים ולתביעות.³⁴

תנועת "אם תרצו", המגדירה את עצמה כתנועת מרכז, שגרה מכתב איום לעורכי וויקיפדיה בשל הגדרתה כ"תנועת ימין" והודיעה כי אי הסרת תיוגה כימנית או אי מחיקת דף הערך יאלצו אותה "לבחון אפשרויות משפטיות".³⁵ בא כוחו של הרב אמנון יצחק אפילו לא פירט מהן "ההגדרות הפוגעניות", לטעמו, בערך שנכתב אודותיו באנציקלופדיה הווירטואלית. הוא פשוט קבע שיש בו לשון הרע, והודיע שיפנה לערכאות אם הערך לא יימחק או "ייערך בצורה שלא תפגע ברב". הערך נמחק.³⁶

פורומים להחלפת דעות ולמחאה חברתית מהווים אף הם מטרה לתביעות משתיקות. ראש עיריית טבריה תבע לאחרונה 600,000 ש"ח ממנהלי קבוצת הפייסבוק "להציל את טבריה", אתר המכיל דברי ביקורת קשים על התנהלותו וקורא להדחתו בעקבות הגשת כתבי אישום נגדו. הוא לא הסתפק בדרישה להורדת ביטויים שמהווים לשון הרע לשיטתו, אלא ביקש מבית המשפט לחייב את הנתבעים לסגור את הקבוצה ולהימנע מלהקים במת שיח דומה ברשת האינטרנט.³⁷

תביעות משתיקות נפוצות מאוד כתגובה לפרסום ידיעות ודעות בבלוגים.³⁸ ד"ר יובל דרוך קיבל איום בתביעת לשון הרע מחברה שמספקת בתשלום תגובות אוהדות בפייסבוק ("LIKE"), לאחר שהעז לכתוב בבלוג שלו ביקורת מגנחת על השירות וכינה אותו "מופרך".³⁹

³⁴ למשל התביעה נגד העובדת שסיפרה בבלוג על קיפוח חבריה לעבודה (ראו טקסט לה"ש 12 לעיל), והתביעה נגד פרסומים באתר של קבוצת ארכיאולוגיים שביקרו את א.ל.ע.ד. (ראו לה"ש 130 להלן).

³⁵ **וויקיפדיה הערך "אם תרצו"**; אסף שטול-טראורינג, "אם תרצו – לא בוויקיפדיה", **הארץ** 14.05.2010. תגובתה של "אם תרצו" לכתבה נפתחה במילים: "יש להביא תגובה זו במלואה. כל שינוי או השמטה יהווה פגיעה בשמנו הטוב על כל הנגזרות מכך...".

³⁶ עידן יוסף, "וויקיפדיה: אמנון יצחק חסר ערך", **news1** 26.1.2008; מכתב עו"ד שמש מיום 24.1.2008; יהונתן קלינגר, "תחילה ויקיפדיה תתבע" **Intellect or Insanity (בלוג)** 26.1.2008.

³⁷ קבוצת הפייסבוק "**להציל את טבריה**"; ראו: אתי דור-נחום, "בית המשפט דחה בקשה לסגור קבוצת פייסבוק", **mynet** 22.6.2012; בית המשפט דחה את הבקשה: ת"א (ק"ש) 24553-06-12 **עובד נ' עובד** (שי מרדכי נדל, 16.7.2012); באופן תמוה גם המשטרה המקומית זימנה לחקירה את מנהל הקבוצה ודרשה ממנו שיתחייב שלא לפרסם דבר נגד ראש העירייה. ראו: אלי אשכנזי, "נחקרו במשטרה בשל ססטוס נגד ראש העיר בפייסבוק", **הארץ** 7.4.2012.

בדומה לזה, חברי קבוצת פייסבוק שמחתה נגד פאבים "לסטודנטים בלבד" שסגורים בפני תושבי באר שבע, קיבלו מכתב איום מופרך שדרש מהם לתקן, להתנצל, לשלם פיצוי, ולבסוף – להעלים את המחאה מרשת האינטרנט ולא ליזום מחאה דומה בעתיד (ראו טקסט לה"ש 117 להלן).

³⁸ ראו: מיכאל בירנהק, "סלאפ"פ 2.0", **העין השביעית** 18.7.2011.

³⁹ גיא גרימלנד, "לא מפנים את הלחי השנייה: הבלוגרים הישראליים מסרבים להיכנע לתביעות", **themarker** 18.7.2011; "בשנים האחרונות משתמשים יותר ויותר גופים בתביעות נגד בלוגרים, במטרה למנוע מהם פרסומים באמצעות לחץ כלכלי; מספר בלוגרים ישראלים החליטו להלחם בתופעה".

"מנהיג רוחני", שהכריז על עצמו כ"בודהה" ועודד את חברי "קהילתו" להיפרד מנשותיהם, תבע את הבלוגר תומר פרסיקו שביקר את התנהלותו.⁴⁰

בשני המקרים האחרונים היו המאויימים בלוגרים ידועים ופופולריים שסירבו להיכנע ולהסיר את הביקורת הלגיטימית שכתבו. דרור דחה את דרישות חברת ה"לייקים" באמצעות מכתב מעורך דין. פרסיקו קרא לקהל קוראיו לסייע לו וזכה להיענות ולתרומות. גילויי הסולידריות הלא וירטואליים סייעו לו לממן את הוצאות המשפט.⁴¹ אבל מרבית הכותבים באינטרנט אינם מסוגלים לגייס תמיכה ציבורית והם ניצבים לבדם מול האיומים.

אזרחים תמימים שהביעו את דעתם הכנה ברשת, התלוננו על שירות גרוע שקיבלו או יצאו נגד מעסיק לא הוגן, מדווחים על חוסר אונים גדול מול מכתבי איום מפחידים. אפשר להבין לליבו של מי שאינו מוכן לשלם תמיד מחיר כבד כדי להגן על פרסום, מבוסס ואמיתי ככל שיהיה.⁴² לעתים מוטב לוותר ולא לעבור גיהנום דוגמת זה שתיאר אחד האנשים שפנו אלינו: "מאז אותה תביעת דיבה חיי אינם חיים. אני מתרוצץ בין עורכי דין, עדים [...] אני נעזר בהוריי לצורך תשלום לעורך הדין שלנו [...] ההרגשה שמשתיקים אותי מוציאה אותי מדעתי. אבל, לצערי, אני לא רואה מה ניתן לעשות בעניין".

"לא לכולנו יש את היכולת להחזיק יועץ תקשורת", כותב הבלוגר עו"ד יהונתן קלינגר, "לא לכולנו יש את היכולת להחזיק עורך-דין צמוד שיכול לרוץ לבית משפט להגן עלינו. לעיתונות יש את הפריבילגיה הזו, לפעילים פוליטיים ולמחזירים בתשובה יש. **לאזרח הקטן הייתה את האינטרנט [...] אנשים התחילו לשתף פעולה, אנשים יצרו, כתבו, שיתפו תוכן, הביאו להתרוממות רוח, והמבנה הישן הבין שהוא הולך לקרוס. המבנה הישן קם היום ומחזיר מלחמה**".⁴³

⁴⁰ אורי בלאו, "אלוהים לא סגור על עצמו", [הארץ](#) 6.3.2007; תומר פרסיקו, "טובלי תובע אותי", [לולאת האל \(בלוג\)](#) 2.3.2011.

דוגמאות נוספות: ד"ר אורית קמיר קיבלה איום בעקבות דיון שערכה בבלוג שלה על מרצים שפוגעים בסטודנטיות שלהם לאחר שקיימו איתן קשרים רומנטיים – ראו ה"ש 133 להלן. בפרק על יחסי עבודה סיפרנו על בלוגרית שנתבעה על ידי מעסיקה לשעבר בעקבות פוסט שכתבה על תנאי העבודה במקום – ראו טקסט לה"ש 12 לעיל.

⁴¹ עדי דקל-קורן, "הרוח מתחממת: טובלי VS פרסיקו, חלק ב' ", [nrg](#) 31.3.2012.

⁴² יהונתן קלינגר, "צנזורה פועלת גם עליי", [Intellect or Insanity \(בלוג\)](#) 28.1.2008.

⁴³ יהונתן קלינגר, "תחילה ויקיפדיה תתבע", [Intellect or Insanity \(בלוג\)](#) 26.1.2008.

עיתונאים ואמצעי תקשורת

הפרסום הפומבי הוא חלק מרכזי בעבודתם ובייעודם של עיתונאים ושל אמצעי התקשורת המסורתיים, ומטבע הדברים הם חשופים יותר לתביעות דיבה. גם מבין אלה אפשר לזהות מקרים שבהם ההליכים המשפטיים פועלים כגורם מצנן ומשתיק יותר מאשר כמנגנון לבירור של עוולה, ממשית או מדומה.

הפרשה המפורסמת ביותר בהקשר זה התרחשה סביב "שיטת השקשוקה". העיתונאי העצמאי מיקי רוזנטל ערך תחקיר טלוויזיוני שמסקר באופן ביקורתי את מסכת היחסים העסקית שניהלה המדינה עם האחים עופר, ואת העברתם של נכסים ציבוריים לידיהם ולידי משפחות אחרות מהאלפיון העליון.⁴⁴ עוד בטרם השלים את הסרט נתקל רוזנטל באיומים ובתביעה בסכום של מיליון ש"ח. עם השלמת הסרט הוגשה תביעה חדשה בסכום של 3.5 מיליון ש"ח. על רקע איומים בתביעת ענק החליטה חברת yes, שהזמינה את הסרט, לגנוז אותו, ולא נמצא ערוץ טלוויזיה מסחרי שהעז לשדרו.⁴⁵ בסופו של דבר הוקרן הסרט בסינמטק תל אביב חרף איומי התביעה שהגיעו למנהליו, ושודר גם בערוץ הממלכתי.

האיומים והלחצים שהופעלו על רוזנטל ועל כל אמצעי התקשורת בארץ גררו אחריהם התגייסות רבתי של עיתונאים ושל אזרחים. כ-1,500 אנשים שהודיעו כי ישתתפו בתשלום פיצוי אם ייפסק נגד רוזנטל, וזאת מתוך הכרה ש"מי שתובע 3.5 מיליון שקל מעיתונאי-חוקר פוגע באינטרס הציבורי ולא רק בעיתונאי", וש"עוצמתם הכלכלית של אילי ההון מסוגלת למחוץ משפטית כל תחקיר טורדני, וזה כבר צריך להפחיד את כולנו".⁴⁶

לפרשת "השקשוקה" קדם ניסיון למנוע שידור של תחקיר "עובדה" על "כמעט תאונה" של מטוס ישראיר בניו-יורק.⁴⁷ הסערה הציבורית שהתעוררה, כמו גם התעקשותה של אילנה

⁴⁴ מתוך תקציר הסרט בתוכנית הסינמטק, מצוטט ב: מרב יודילוביץ', "האחים עופר: סרט מלחמה", ynet, 19.8.2009.

⁴⁵ מיקי רוזנטל, "אני פוחד", nrg, 30.8.2008; נמרוד קמר, "כך גנזה yes סרט על האחים עופר", גלובס, 21.8.2008; עידו קינן, "בטלוויזיה צנזרו, באינטרנט ישדרו!", כלכליסט, 31.8.2008; אורן פרסיקו, "הטעות של האחים עופר", העין השביעית, 1.9.2008.

גם בפרשת מקדונלדס (ראו הי"ש 5 לעיל) נמנעו כל רשתות הטלוויזיה בבריטניה לשדר סרט שסיקר את הפרשה מחשש לתביעת דיבה.

⁴⁶ הילה רו, "מי שתובע 3.5 מיליון שקל מעיתונאי-חוקר פוגע באינטרס הציבורי ולא רק בעיתונאי", themarker, 29.9.2009; רועי בהריר, "גם אתם מיקי רוזנטל", nrg, 31.7.2009.

⁴⁷ ענת באליונט, "נדחה שידור על כמעט תאונה בישראיר", הארץ, 12.12.2005; ענת ביין, "ישראיר איימה – ועובדה" של אילנה דיין דחתה שידור תחקיר על הכמעט-תאונה של החברה בניו-יורק", גלובס, 21.12.2005; בעז גרייסלמר, "קשת" ביטלה כתבה על ישראיר בתוכנית "עובדה"; הסיבה: מכתב איום מחברת התעופה", themarker, 21.12.2005.

דיין,⁴⁸ הביאו בסופו של דבר לשידור התחקיר. אבל **מרבית התביעות והאיומים המשתיקים משיגים את מטרתם מבלי שאפילו נדע עליהם**. עיתונאים ועורכים בעיתונות הכתובה והמשודרת מקבלים פניות מאיימות רבות שמטרתן הרתעה ומניעת הפרסום גם ללא עילה או כוונה ממשית לתבוע.⁴⁹ לעתים זוכה העיתונאי בגיבוי של המערכת,⁵⁰ אבל כתבים ועיתונאים רבים מדווחים שפעמים רבות מעדיפים העורכים להימנע מהפרסום או להתנצל עליו כדיעבד על מנת להסיר מעליהם את האיום.

גם גופי תקשורת חזקים ומבוססים עלולים להירתע מפרסום או מהכנת תחקיר על גוף כלשהו, כאשר הם מאוימים בתביעה שניהולה עלול לגזול משאבים רבים. בכנס חירום שהתקיים על רקע פרשת "השקשוקה" סיפרה חה"כ שלי יחימוביץ על "גילוי דעת" ששידרה עת עבדה כעיתונאית בחדשות ערוץ 2. בפינה ביקרה יחימוביץ את הכוונה להסב את שמו של מוזיאון תל אביב בתמורה לתרומה של משפחת עופר. "ביקשתי תגובות כנדרש, והתגובות שודרו והכול היה כדת וכדין. ואחרי שהפינה שודרה, היה איום בתביעה [...] לא הייתה עילה לתביעה, זה היה ברור לחלוטין, אבל באי כוחם של האחים עופר הזהירו, שכיוון שהחברה היא חברת בינלאומית הם בכלל ינהלו את המשפט בניו יורק, עורכי הדין שחברת החדשות תאלץ לשכור יצטרכו לטוס לניו יורק במשך שנים, עלות המשפט תעלה לחברת החדשות [...] לפחות 2 מיליון דולר. ונראה אתכם, אמרו לחברת החדשות, **נראה אתכם עכשיו מנהלים את התביעה הזאת**". **האיום עשה את שלו** וחברת החדשות שידרה התנצלות.⁵¹

מקרים אלה הם בבחינת קצה הקרחון. גופי תקשורת אינם ששים לגלות את הצנזורה שהם מפעילים בעקבות איומים בתביעות דיבה. המקרים המעטים הידועים לנו מתפרסמים בנסיבות חריגות, במיוחד כאשר מעורבים בסיפור עיתונאים בעלי עמדה איתנה במיוחד.⁵²

⁴⁸ רתם קלינה, "מערכת 'עובדה' התפטרה בעקבות פסילת כתבה", [nrg](#), 21.12.2005 (יצויין כי "אילנה דיין ועורך התוכנית, דורון גלעזר, הכחישו את הדברים"); רתם קלינה, "הסערה ממשיכה. עובדה", [nrg](#), 25.12.2005.

⁴⁹ במכתב שהתקבל בתביעת הדואר של האגודה לזכויות האזרח, מספר עיתונאי מאזור המרכז שאיומים חוזרים ונשנים שהתקבלו במערכת כרסמו בגיבוי שניתן לו. "החל משלב מסוים התעוררה התחושה כי המערכת אינה מגבה את הדברים שפורסמו [...] היו מקרים שתוכן הכתבה שונה על ידי המערכת בעקבות איומים כאלו, ובמקרה אחד אף הוסרה כתבה שלי לחלוטין לאחר פרסומה עקב איומים להגיש תביעת דיבה".

⁵⁰ ראו למשל את עדותו של יוסי גורביץ' ([החברים של ג'ורגי](#), 9.1.2008) בטקסט לה"ש 134 להלן.

⁵¹ כנס חירום בנושא "שיטת השקשוקה", [הטלוויזיה החברתית](#), 31.8.2008; אורן פריסקו, "הטעות של האחים עופר", [העין השביעית](#), 1.9.2008.

⁵² מקרה ראוי לציון בהקשר זה קשור ברשת FOX האמריקאית, הגדולה והאיתנה שברשתות החדשות. עיתונאי הרשת הכינו תחקיר עיתונאי חשוב על חשש לסכנה בריאותית בשתיית חלב פרות, שקיבלו הורמון גדילה. אבל לקראת השידור שלחה יצרנית ההורמון מכתבי איום ל-FOX והסרט נגנז. "אל תספר לי שזה חדשות", נאמר לעיתונאי שהכין את התחקיר, "שילמנו 2 מיליארד דולר עבור תחנת הטלוויזיה הזו, ואנחנו נאמר לך מהן החדשות". הפרשה נחשפה רק משום שהעיתונאים שערכו את התחקיר סירבו לשתוק ופוטרו. הם הגישו תביעה

משתיק קול: משפטי דיבה כאיום על חופש הביטוי

אבל גם כוחם של אלה מוגבל כיום לנוכח הכרסום שחל בכוחה של העיתונות המסורתית. כפי שסיפר חה"כ דניאל בן סימון, שכתב בעבר בעיתון "הארץ": "... זה משפיע על היכולת שלך להרחיק לכת ולבוא עם האמת המוחלטת, כי אז יש את השיקול הזה שעלול למוטט את העיתון ולהוציא כמה אנשים מהעבודה בגלל שרירות לב של אנשים בעלי יכולת".⁵³

למעשה, מרבית אמצעי התקשורת אינם נהנים אפילו מהיכולת להתלבט לנוכח תביעות ואיומים. לצד גופי התקשורת הארציים המרכזיים מתקיימים מאות מקומונים, עיתונים סקטוריאליים, ביטאוני סטודנטים או עובדים, כתבי עת בתחומי חברה ותרבות. תפוצתם קטנה, רבים מהם אפילו אינם יוצאים למטרות רווח והם ייפגעו מתביעה של גוף חזק באותו אופן שאזרח מהשורה ייפגע ממנה. כפי שהסביר חה"כ אורי אורבך "העיתונים הגדולים וכלי התקשורת, יש להם את הביטוחים שלהם והם יכולים לספוג את זה, והם יעשו איזה דיל ויפצו את ההוא שתבע [...] חזקים יודעים להסתדר [...] לעיתון בגודל בינוני ובגודל קטן זה קטלני".⁵⁴

הפוליטיקה בשלטון המקומי

תביעות ואיומים בתביעות דיבה נפוצות במיוחד בקרב נבחרי ציבור ונושאי משרה בכירים בשלטון המקומי.

תביעת לשון הרע שהגיש ראש עיריית קריית ביאליק נגד חבר אופוזיציה במהלך מערכת הבחירות נמחקה לאחר שהנתבע הצטרף לקואליציה העירונית. הנתבע מצידו מחק תביעת

נגד FOX על בסיס חוק המגן על חושפי שחיתות. הם הפסידו בתביעה למרות שגרסתם אומתה כיוון שבית המשפט קבע שגניזת תחקיר חדשותי אינה מעשה לא חוקי ועל כן המפורטים אינם נחשבים ל"חושפי שחיתות". ראו:

Jeffrey Smith, "Monsanto Forced Fox TV to Censor Coverage of Dangerous Milk Drug", [huffingtonpost](http://huffingtonpost.com) 13.4.2009; "2 FOX News Reporters Jobless After Monsanto & Cancer Milk Story", <http://youtu.be/NDNyIhWXsJ0>.

⁵³ חה"כ דניאל בן סימון בדיון על הצעה להגדיל את הפיצוי ללא הוכחת נזק. ועדת החוקה, חוק ומשפט, הכנסת, "הצעת חוק איסור לשון הרע (תיקון – פיצוי ללא הוכחת נזק)" פרוטוקול דיון מיום 10.10.2011 עמ' 14.

⁵⁴ חה"כ אורי אורבך בדיון על הצעה להגדיל את הפיצוי ללא הוכחת נזק. ועדת החוקה, חוק ומשפט, הכנסת, "הצעת חוק איסור לשון הרע (תיקון – פיצוי ללא הוכחת נזק)" פרוטוקול דיון מיום 10.10.2011 עמ' 11; ראו עוד: אמנון לורד, "הסבר פניך לבעל הכוח", [העין השביעית](http://www.ynet.co.il) 22.11.2011.

דיבה שהוא הגיש נגד חבר מועצה אחר.⁵⁵ מקרה דומה היה ברמת אפעל: ראש המועצה האזורית הגישה תביעת דיבה על סך של 2.5 מיליון ש"ח נגד יריב פוליטי והסירה אותה לאחר הבחירות המקומיות.

לאחרונה נדחתה תביעת דיבה שהגישה ראש עיריית הרצליה נגד חבר אופוזיציה לשעבר שהתלונן עליה בפני מבקר המדינה. גם הנתבע לא טמן ידו בצלחת והגיש נגד ראש העירייה תביעה שכנגד על דברים שאמרה עליו במהלך ישיבות מועצת העירייה. "עיון בפרוטוקולים של ישיבות ההכחות בתיק זה", אומרת השופטת בצער, "מעיד עד כמה הועתקה זירת הסכסוכים הפוליטיים המוניציפאליים אל תחומו של בית המשפט".⁵⁶

אכן, הרושם המתקבל הוא כי הזירה המשפטית חביבה על רבים מפרנסי עיר, שמעבירים אליה את ההאשמות ואת כינויי הגנאי שהם מטיחים זה בזה בישיבות המועצה. סגן ראש עיריית כפר סבא הגיש תביעה נגד חבר אופוזיציה שהטיח בו במהלך ישיבת המועצה ביטויים כמו "בהמה" ו"התנהגות בריזנית".⁵⁷ חבר האופוזיציה היחיד במועצת העיר עכו נתבע על ידי ראש העירייה מפני שאמר לו באחת מישיבות המועצה "מבלי לפגוע באף אחד, תביא אישור מהרופא שאתה כשיר להיות ראש עיר".⁵⁸

תביעות ואיומים משמשים לא פעם גם לניהול יחסי העירייה וראשיה עם המקומונים ביישוב. כך למשל מנהל הבלוג "מודיעין ווטש" קיבל מכתב מיועץ תקשורת של אחד מהמועמדים בבחירות המקומיות שבו נדרש לשלם חצי מיליון ש"ח ולהסיר פרסומים שונים, שנטען לגביהם באופן גורף ומבלי לפרט, כי יש בהם "דברי בלע כנגד מרשי שהדעת אינה סובלת ויש בהם משום הוצאת דיבה [...]".⁵⁹ במקרה זה האיום לא מומש למרות שהפרסומים לא הוסרו.

עיריית רחובות הגישה תביעת ענק בסכום של 2.6 מיליון ש"ח נגד המקומון "שלוש פלוס" בגין פרסום שכותרתו: "מסיפורי רחובות – עיר המדע והשחיתות". הנתבע טען שראש העירייה עושה שימוש במשאבי העירייה כדי להגיב על ביקורת שכוונה נגדו אישית. מספר חודשים

⁵⁵ מורן אזולאי, "צורי ביטל את התביעה נגד רוטמן", [mynet קריות](#) 12.4.2009; בכתבה מסופר עוד, ש"הסכם השלום [...] וביטול התביעות מזכירים את התנהלותו של צורי מול יריב מר מהעבר [...] שגם איתו כרת ברית ובתמורה ביטל תביעות נגדו".

⁵⁶ שרון יונתן, "נדחו תביעת לשון הרע שהגישה ראש עיריית הרצליה ותביעה שהוגשה נגדה", [local הרצליה](#) 23.3.2011; ת"א (הרצליה) 16440/08 [גרמן נ' פארן](#) (ש' תמר אברהמי, 20.3.2011).

⁵⁷ אירית מרק, "סגן ראש עיריית כפר סבא צביקה צרפתי הגיש תביעת לשון הרע נגד חבר המועצה יובל לוי", [local כפר סבא](#) 23.8.2011.

⁵⁸ ת"א 10005-10-11 [לנקרי נ' בן גלים פדידה](#) (רשם ניר זיתוני 8.2.2012).

⁵⁹ "בכיר במטה מרחב תובע ממני חצי מיליון ש"ח", [מודיעין-ווטש](#) 30.5.2008.

משתיק קול: משפטי דיבה כאיום על חופש הביטוי

לאחר שראש העירייה נאלץ לפרוש מתפקידו משכה העירייה את התביעה בתמורה להצהרה "חלבית" של העורך שלא הייתה לו "כוונה להפנות האשמות כלפי עיריית רחובות ככזו", אך מבלי שחזר בו מהפרסומים.⁶⁰

גם עיריית בית שאן, שביחד עם העומד בראשה הגישה תביעת דיבה נגד עיתון מקומי, הסתלקה ממנה לאחר שראש העירייה פינה את כיסאו, ואף דרשה שבית המשפט יחייב את התובע – ראש העירייה לשעבר – בהוצאותיה.⁶¹

אכן, לא פעם נדמה שרשויות מקומיות נחפזות לזהות את עלבוננו של העומד בראשן כעלבון שלהן, ולהפנות משאבים ציבוריים למימון תביעה נגד המפרסם. עיריית הוד השרון הגישה תביעת לשון הרע בעקבות פרסומים שפגעו בראש העירייה ובבכירים נוספים. בית המשפט מחק את התביעה לאחר שקבע שאין יריבות בין העירייה ובין המפרסם.⁶² באופן דומה נמחקו קובלנה פלילית ותביעה אזרחית שהגישה עיריית פתח תקווה: "עיינתי שוב ושוב בפרסומים", אומר בית המשפט, "הפרסומים מתייחסים באופן אישי למשיב, שאמנם מכהן כראש העיר, אך אין בהם דברים המכוונים כלפי המשיבה [העירייה]".⁶³

מחקר אקדמי

העשייה האקדמית – לימוד, הוראה, כתיבה ומחקר – מבוססת בין היתר על הטלת ספק, על מחלוקות ועל השמעת ביקורת; אך אפילו מגדל השן האקדמי אינו חסין מפני תביעות משתיקות. העברת המחלוקות לזירה המשפטית פוגעת בחופש האקדמי ומשתקת אותו. כך למשל הופנה איום בתביעה נגד מרצה שביקרה דו"ח מחקרי שהוציאה אחת האוניברסיטאות וטענה שהוא אינו עומד בסטנדרטים אקדמיים ואף מסית לגזענות.⁶⁴

אך יש גם אקדמאים שאינם מסתפקים באיומים. מרצה ישראלית למשפטים הגישה בצרפת תובענה פלילית נגד עורך אתר אינטרנט שפרסם מאמר ביקורת על ספרה. למרות שקודם להגשת התביעה הוצע לה לפרסם את תגובתה באותו אתר אינטרנט, היא התעקשה לתבוע

⁶⁰ ת"א (מרכז) 119-03-08 [עיריית רחובות נ' שלוש פלוס בע"מ](#) (ש' הילה גרסטל, 14.3.2010).

⁶¹ ת"א (נצרת) 14356/00 [ע' בית שאן נ' רביב](#) (14.2.2006).

⁶² אבי רצאבי, "בית המשפט מחק על הסף את תביעת הדיבה שהגישה העירייה כנגד עיתון ירוק", [ירוק – המקומו של הוד השרון](#) 16.12.2004.

⁶³ ת"א (שלום פ"ת) 10967-02-09 [עיריית פתח תקווה נ' לב העיר הרשת המקומית בע"מ](#) (ש' נחום שטרנליכט, 22.3.2010); קפ (פ"ת) 4604-01-09 [עיריית פתח תקווה נ' לב העיר הרשת המקומית בע"מ](#) (ש' נחום שטרנליכט, 7.6.2009).

⁶⁴ דיווח שקיבלה האגודה לזכויות האזרח.

בכדי להביא לכך ש"ביקורת על ספרים תהיה אחראית יותר". ארבע שנים היה על הנתבע לחיות בחשש מהתביעה עד שבית משפט בפאריס דחה את התביעה וקבע שהביקורת היא "מרכיב הכרחי בחופש האקדמי ובחופש הביטוי". השופטים לא הסתירו את מורת רוחם מעצם הגשת ההליך וחייבו את התובעת בהוצאות בסך 8,000 אירו.⁶⁵

גם גורמים מחוץ לאקדמיה מגיבים על פרסומים מחקריים באמצעות תביעת דיבה. תביעה שזכתה בארץ לפרסום גדול הוגשה בעקבות עבודת גמר של תאודור כץ, תלמיד לתואר שני באוניברסיטת חיפה. בעבודה נטען שחיילי חטיבת אלכסנדרוני, שכבשה את הכפר טנטורה ב-48, הרגו כמאתיים כפריים לא חמושים. ותיקי החטיבה הגישו תביעת לשון הרע נגד כץ. במהלך המשפט הגיעו הצדדים לפשרה והנתבע התחייב לפרסם תיקון והתנצלות.⁶⁶ במקביל להליכים המשפטיים התחולל באקדמיה פולמוס סוער סביב הפרשה. האוניברסיטה הקימה ועדה מיוחדת שבדקה את העבודה מחדש ופסלה אותה לאחר שמצאה בה ליקויים.⁶⁷

אכן, כפי שציין בית משפט פדראלי בארה"ב: **"הוויכוח על תוקפם של מחקרים מדעיים צריך להתנהל בקהילה האקדמית ולא בבתי המשפט"**.⁶⁸ האקדמיה היא שאמונה על איכות המחקר והיא גם זו שמוסמכת להוריד ממדפי הספרייה עבודה שנפסלה, כפי שאכן אירע במקרה הזה. "קביעת 'האמת ההיסטורית' – ככל שיש קיום למושג זה – הינה עניין להיסטוריונים ולא לבית-המשפט", ולאור ההלכה הפסוקה קרוב לוודאי שתביעת הדיבה הייתה נדחית.⁶⁹ אבל ההשלכות של ההתדיינות על עבודת המחקר של כץ חורגות הרבה מעבר לעניינו ולעניינם של ותיקי אלכסנדרוני, ויצרו תקדים שמעיב על החופש האקדמי.

⁶⁵ אור קשתי, "צרפת: נדחתה תלונת הדיבה של הישראלית נגד מבקרה", [הארץ](#) 7.3.2011.

⁶⁶ מאוחר יותר ביקש כץ להשתחרר מהחובה לפרסם התנצלות, בטענה שהיא סוכמה על ידי בא כוחו ושלא על דעתו. בית המשפט דחה את טענותיו והותיר את הסכם הפשרה על כנו. ראו: ע"א 456/01 [תאודור כץ נ' עמותת אלכסנדרוני](#) (2001); ת"א (מחוזי-ת"א) 1686/00 [כץ נ' עמותת אלכסנדרוני](#) (שי' פלפל, 21.12.2000); ת"א (שלום-ת"א) 131588/01 [בן ציון פרידן נ' תאודור כ"ץ](#) (שי' שבה, 2002).

⁶⁷ דוד רטנר, "נפסלה עבודת התזה על טבח בטנטורה", [הארץ](#) 11.4.2003; ראו עוד: פרופ' יואב גלבר, **"הכשל הוא אקדמי"**; פרופ' דן צנזור הקים [אתר אינטרנט מיוחד](#) שמתעד את הפרשה ואת הביקורת שנמתחה על העבודה ועל אוניברסיטת חיפה.

⁶⁸ Higgins, Michael, "Best-seller leads scholar to file lawsuit", [Chicago Tribune](#) 26.4.2011; Julie Hilden, "The Defamation Lawsuit Against One of the 'Freakonomics' Authors", [Findlaw](#) 2.3.2009; [Lott v. Levitt](#), 556 F.3d 564 (7th Cir. 2009).

באותו מקרה כלכלן אמריקאי שערער על תוצאות מחקר של יריבו וטען שאף מדען אחר לא הצליח לאשש את ממצאיו, נתבע בטענה שדבריו מרמזים לזיוף המחקר.

⁶⁹ ע"א 323/98 [שרון נ' בנימין](#), פ"ד נו(3) 245, 257 (2002); מעבר לזאת, ותיקי חטיבת אלכסנדרוני, כמו הלוחמים שהיו בגינין באינתיפאדה השנייה, הם "חבר בני אדם" [..] שאינם תאגיד" וסעיף 4 לחוק אינו מאפשר להם להגיש תביעה אזרחית בשל לשון הרע. ראו: אביעד גליקמן, "בכרי לא יפצה את החיילים מגינין: אין נפגע ספציפי", [ynet](#), 27.7.2011; ע"א 8345/08 [עופר בן נתן נ' מוחמד בכרי](#) (27.7.2011).

משתיק קול: משפטי דיבה כאיום על חופש הביטוי

אם נרחיק עצמנו מהוויכוח ההיסטורי והאידיאולוגי שאפף את פרשת כץ, יקל עלינו להבין את הסכנה שכרוכה בגרירת חוקרים לבתי המשפט. פרופ' דבורה ליפשטדט, שתיארה בספרה את דיויד ארווינג כמכחיש שואה, נדרשה להתמודדות לא פשוטה עם תביעת הדיבה שארווינג הגיש נגדה בבריטניה.⁷⁰

העמדת האקדמיה בצילם של דיני הדיבה עלולה להיות הרסנית עוד יותר שעה שמדובר במחקר רפואי. בבריטניה ובצרפת התנהלו בשנים האחרונות תביעות של יצרני תרופות נגד ז'ורנאליסטים מדעיים וכותבים אקדמיים שפרסמו מחקרים לא מחמיאים על מוצריהם.⁷¹ התוצאה היא שעורך של ז'ורנאל רפואי חושש מתביעות דיבה יותר משהוא חושש מסכנה לבריאות ולחיי אדם בשל טיפול רפואי שגוי.⁷² **תביעות משתיקות עלולות להטות את המחקר ואת הידע הרפואי בהתאם לאינטרסים של תעשיית התרופות**, ועובדה זו מטרידה במיוחד בשים לב לכך שהתעשייה גם מממנת חלק ניכר מהמחקרים, ולא פעם שומרת לעצמה את הזכות להפסיק מחקר או למנוע את פרסום תוצאותיו.⁷³

למדענים יש חובה ציבורית ומוסרית לשתף את הציבור במסקנותיהם ולהתריע מפני סכנות לבריאות או לנפש. אבל מסתבר שמילוי חובה זו כרוך לעתים בסכנה מסוג אחר: סכנת תביעה. מכל האמוניה של מפעל חיפה כימיקלים היה במשך שנים מוקד לדאגה ולפולמוס ציבורי.⁷⁴ בשנת 2004 יצאו מדענים מהטכניון לתקשורת עם דו"ח קשה שהצביע על סכנה לחיי אדם במקרה של פגיעה במתקן. בתגובה שלח להם המפעל מכתבי אזהרה.⁷⁵ רק לאחרונה, לאחר שנים של מאבק, הורה המשרד לאיכות הסביבה על פינוי מכל האמוניה

⁷⁰ "נדחה ערעורו של מכחיש השואה דיוויד אירווינג", [ynet](http://www.ynet.co.il), 20.7.2001.

⁷¹ כך למשל תבעה בצרפת חברה יפנית ז'ורנל מדעי שפרסם ממצאים המטילים ספק ביעילות משחה שהחברה מייצרת. קרדילוג בריטי נתבע על ידי חברה לציוד רפואי בעקבות הרצאה שנתן בוועידה רפואית. מדען אחר נתבע לאחר שהופיע באוקספורד וביקר את השימוש שנעשה בתכשיר רפואי במסגרת בדיקת MRI. ראו:

"Astellas Pharma Sues Prescrire, a Medical Journal", [ahrp.org](http://www.ahrp.org) 5.1.2011; "Un laboratoire attaque Prescrire", [LeFigaro.fr](http://www.lefigaro.fr) 4.1.2011; Ian Sample, "Setback for US company suing cardiologist Peter Wilmshurst for libel", [guardian](http://www.guardian.co.uk) 1.12.2010; David Leigh, "US drug firm drops libel action against scientist", [guardian](http://www.guardian.co.uk) 18.2.2010.

⁷² Annabel Ferriman, "Have Editors Got Their Priorities Right?" 327 [BMJ](http://www.bmj.com) 1113 (2003).

⁷³ 85% מהמחקרים במימון התעשייה מניבים תוצאות חיוביות בניגוד ל-50% בלבד מהמחקרים שממומנים על ידי רשויות ציבוריות, וקיימת סבירות גבוהה פי ארבע כי ניסויים במימון התעשייה יניבו תוצאות חיוביות. ראו: בן גולדאקר ([Guardian](http://www.guardian.co.uk)), "מתחזקות הראיות לפגמים חמורים בניסויים לבדיקת יעילות תרופות", [הארץ](http://www.haaretz.com), 25.9.2012.

⁷⁴ עוד בשנת 2001 התריע מבקר המדינה על הסכנה הנשקפת ממנו במקרה של רעידת אדמה, ובזמן מלחמת לבנון השנייה נערך פיקוד העורף למקרה שהמכל יספוג פגיעה ישירה. ראו למשל: אורי בלאו, "פיקוד העורף נערך לפגיעה במכל אמוניה בחיפה", [הארץ](http://www.haaretz.com), 30.8.2006; קובי מנדל, "לאחר שנות מאבק: מכל האמוניה יוצא ממפרץ חיפה", [walla](http://www.walla.co.il), 1.3.2012.

⁷⁵ אורי בלאו, "ההימור של ג'רי", [הארץ](http://www.haaretz.com), 23.8.2006.

ממפרץ חיפה. במקרה אחר תבע מפעל "קליל" את הטוקסיקולוג ד"ר יורם פינקלשטיין, שטען בחוות דעת שהמפעל יוצר סיכונים סביבתיים. בסופו של דבר נמחקה התביעה והמפעל שילם לפינקלשטיין את הוצאות המשפט.⁷⁶

צרכנות

תחום נוסף שבו מסתמנת מגמה של השתקת ביקורת הוא התחום הצרכני. כך אירע לאדם שתבע את מכון הכושר שבו התאמן בטענה שזה הונה אותו. המכון הגיב באיום שיגיש תביעת דיבה אם התביעה נגדו לא תוסר. בנסיבות העניין ברור היה שמבחינה משפטית אין כל בסיס לאיום ושכל מטרתו היא להפחיד את הלקוח ולגרום לו לוותר על טענותיו נגד המכון. אבל כוחו של איום הסרק יכול היה להיות רב אלמלא היה למאום ייעוץ משפטי זמין.⁷⁷

מבין הפניות שקיבלה האגודה לזכויות האזרח לקראת כתיבת דו"ח זה בלטו סיפורים של לקוחות שרכשו מוצרים פגומים ונתקלו בקיר אטום כשפנו למוכר וביקשו תיקון או החלפה של המוצר. ברגע שתלונתם הועלתה על רשת האינטרנט "התעורר" המוכר ושלהם מכתב איום בתביעת דיבה. הרוכשים מספרים שהחשש להיכנס לסכסוך משפטי יקר עשה את שלו והם נאלצו "להתפשר": הסיפור הורד מרשת האינטרנט והמוכר נאות סוף סוף לטפל בתלונתם. הבעיה הנקודתית נפתרה, אבל העלמת הפרסום מנעה מקהל הצרכנים מידע חשוב על שירות לקוי של בית עסק.⁷⁸

⁷⁶ דוד חיון, "קליל הגישה תביעת דיבה בחצי מיליון שקל נגד בכיר בשערי צדק", גלובס 10.1.2000; צפירי רינת, "ניסיון להרתיע פעילי סביבה באמצעות תביעות אישיות", הארץ 8.3.2005; ת"א (חי') 1079/00 קליל נ' ד"ר יורם פינקלשטיין.

⁷⁷ החוק מקנה חסינות מפני תביעת דיבה לדברים שפורסמו במסגרת הליכים משפטיים, ובענייננו – לטענות שנכללו בכתב התביעה נגד מכון הכושר (להסבר על "פרסומים מותרים" ועל חסינות – ראו טקסט לה"ש 153). ואכן, המכון לא הגיש תביעת דיבה ונאות להסדיר את הסכסוך בפשרה. המקרה דווח למוקד פניות הציבור של האגודה לזכויות האזרח.

⁷⁸ ראו למשל: רוני לינדר גנץ, "המועצה לצרכנות: מספר שיא של כ-200 תלונות נגד קריסטל", themarker 30.4.2007; "דו"ח חדש של אמון הציבור מאתר כשלים רבים בשירות שמעניקה חברת קריסטל לרוכשים של מוצריה; לטענת הארגון דו"חות קודמים שהועברו לחברה לא נענו באופן עקרוני ומקיף, אלא נקודתי; קריסטל בתגובה: 'כל התלונות טופלו לשביעות רצון הלקוחות'."

אחד התקדימים הבולטים, שבו הגיעה תלונה של צרכן לדין בבית המשפט, נוצר "בזכות" החלטתו של בית העסק לדלג על שלב האיומים ולהגיש תביעה לבית המשפט. חברת שיווק שהתעלמה מכל פנייתיה של הלקוחה תבעה אותה לאחר שפרסמה, שמדובר ב"חברת קש" שאינה מספקת את המוצרים שנרכשו אצלה, והזהירה לקוחות שלא "לשים את כספם על קרן הצבי". בית המשפט קבע שהפרסום היה בוטה וקיצוני, אבל התנהלותה של התובעת מבססת הגנה לנתבעת. אורלי פלג מזרחי, "פסק דין תקדימי מזכה לקוחה שנתבעה על ידי חברה בגין הפצת לשון הרע באינטרנט", גלובס 2.2.2006; תא (ת"א) 66476/04 ברומקס בע"מ נ' בסט מיכל (ש' שושנה אלמגור, 28.12.2005).

זאת ועוד, לא פעם מופץ בשוק מוצר פגום. הפרסום ברשת האינטרנט מאפשר לצרכנים שרכשו אותו לדעת שהם אינם לבד. **בהיעדר פרסום, הסוחר או היצרן הם היחידים שיוזעים** **שהבעיה שעליה מתלונן הצרכן משקפת למעשה בעיית רוחב**, ויכולים לשמור לעצמם את ההחלטה אם ומתי להחליף מוצר פגום, להוריד מוצרי מזון מקולקלים ממדפי המרכול או להכריז על מבצע תיקון של פגם בטיחותי שהתגלה במודל חדש של מכונית.⁷⁹

כמובן שגם בתחום הצרכני הופכים איומים לתביעות משפטיות. חברת בנייה הגישה תביעת לשון הרע בסך 1.5 מיליון ש"ח נגד רוכש דירה שלטענתה השמיץ אותה בפני חוקרים פרטיים ששלחה אליו. על פי טענת הנתבע, החברה התובעת מתנכלת לו כיוון שהוא נציג של רוכשי דירות המנהלים נגדה תביעה בשל ליקויי בנייה. ההתדיינות על ליקויי הבנייה עודנה נמשכת, ועתה ייפגשו הצדדים גם לצורך התדיינות בתביעת הדיבה.⁸⁰

קרן הגמלאות של לשכת עורכי הדין תבעה מאחד ממבוטחיה פיצוי בסך מיליון ש"ח בטענה ש"החל להפיץ שלל טענות לגבי אופן הניהול של הקרן ולטעון אישית נגד המנהלים כי אינם מתפקדים כראוי". 150 עמיתים של הקרן שחשדו שזכויותיהם הפנסיוניות נפגעו, מינו את הנתבע לערוך בירור בנושא. לאחר שפניתיו להנהלת הקרן לא זכו למענה שסיפק אותו, הוא העלה בפני גורמים במשרד האוצר ובפני עמיתיו המבוטחים חששות לאי סדרים ולמחדלים. בין היתר טענה הקרן שהנתבע "התקיף" אותה ב"מבול פניות", ש"טענותיו לא היו קשורות אלינו באופן אישי והצביעו על אי הבנת החומר" ושפעל "מתוך אינטרסים סמויים ופסולים [...] שמטרתם אינה נהירה לקרן".⁸¹

הקרן גם יזמה הליך למניעת הטרדה מאיימת נגד העמית הנתבע, לאחר שזה הופיע במשרדה וסירב לעזוב עד שאחד המנהלים יאות להיפגש עמו. בית המשפט דחה את הבקשה: "מתקבל

⁷⁹ ראו למשל: אפרת אהרוני, "מי שומר על הצרכנים מפני הליקויים הבריאותיים במוצרי המזון?", [גלובס](#)

5.2.2009: "רצף הורדות מוצרי המזון מהמדפים בשבועיים האחרונים (בהליך "RECALL") מעורר הרהורים על תדירות התקלות האפשריות במוצרי מזון תעשייתיים; אך יותר משהצרכנים צריכים להיות מוטרדים מבעיה נקודתית במוצר מזון של חברה זו או אחרת, עליהם להיות מוטרדים מאופן הטיפול של החברה במקרים אלה, ומהשאלה מי דואג לבריאותנו ומי ערב לכך שבכל מקרה שבו נדרש לעשות כן, נאספים מוצרים מחשש לשלום הציבור".

סוכנויות הידיעות, "טויוטה הזהירה את אירופה לפני ארה"ב על הבעיות בדושות הגז", [כלכליסט](#) 7.4.2010; "מסמכים חדשים חושפים שכבר [...] שלושה חודשים לפני שהגיעו תלונות בארה"ב, חילקה החטיבה האירופית של טויוטה עלון מידע טכני על הבעיות בדושות הגז [...] שר התחבורה האמריקאי [...] הדגיש כי טויוטה ביצעה טענות חמורה" כשלא חשפה בשלב מוקדם יותר את בעיות הבטיחות".

⁸⁰ אירית מרק, "חברת הבנייה בהרי הגישה תביעת לשון הרע נגד דייר לא מרוצה", [הוד השרון local](#) 1.3.2012; תא (ת"א) 38508-10-10 [נציגות הבית ברחוב הסתיי הוד השרון נ' י. בהרי יזמות והנדסה](#) (28.2.2011); ת"א 9494-09-10 (כ"ס) [בהרי נ' ורנר](#) (14.2.2012).

⁸¹ שלי אפלברג, "קרן הפנסיה של לשכת עוה"ד תובעת מיליון שקל מאחד המבוטחים", [themarker](#) 23.11.2011; ת"א (שלום-ת"א) 44749-08-11 [קרן גמלאות של לשכת עורכי הדין נ' עו"ד זוהר גרינברג](#).

הרושם כי התנהלותה של [הקרן] ושל העומד בראשה היא זו שגרמה להתנהלותו של המשיב שיהולידה את האירועים המפורטים בבקשה [...]. לאורך כל הדיון לא הצליחו המבקשים לשכנע אותי מדוע [...]. מנכ"ל של [הקרן] אינו חייב מתוקף תפקידו זה להיפגש עם המשיב, או מדוע לא נענתה בכתב אף אחת מפניותיו של המשיב". במהלך דיון בערעור שהגישה הקרן, הגיעו הצדדים להסכמה שבמסגרתה נמחקה גם תביעת הדיבה לאחר שהנתבע התנצל על "דברים שהפצתי אודותיהם"⁸².

מה עולה בגורל התביעות?

בשנת '98 התחולל מאבק איתנים בחברה להגנת הטבע. קבוצה חדשה התמודדה על השליטה בארגון וביקשה להסיט את מוקד פעילותו ממאבקים סביבתיים לחינוך. בכירים בהנהלת החברה טענו שהקבוצה החדשה מנסה להשתלט על החברה ולהפסיק את המאבק שהיא מנהלת נגד בנייה בשטחים פתוחים באזור השפלה. הם גם הצביעו על הקשר בין הקבוצה החדשה לבין אנשי עסקים דוגמת עו"ד חוטר ישי והקבלן דוד אפל שהיו מעורבים בעסקי נדל"ן באותו אזור. חוטר ישי, לשעבר ראש לשכת עורכי הדין, הגיש נגדם קובלנה פלילית ותביעות אזרחיות בסכום של 9 מיליון ש"ח.⁸³ הקובלנה הפלילית נמחקה לאחר שש שנים, ובית המשפט קבע כי היא נוהלה בצורה "שערורייתית". את התביעה האזרחית מחק חוטר ישי רק בשנת 2011, לאחר שבית המשפט העליון דחה תביעה שהגיש בגין פרסומים דומים.⁸⁴

קשה להפריז בחשיבותם של פרסומים שבגינם הגיש חוטר ישי את התביעות ובמה שביט המשפט הגדיר כ"זכות הציבור לדעת מה קורה עם אדמות הלאום".⁸⁵ אבל הפרסומים "עלו" לנתבעים במאבק שנמשך 13 שנים תמימות. ספק אם נתבעים חזקים או עקשנים פחות היו עומדים בכך.

⁸² הט (ת"א) 4381-04-12 [קרן גמלאות של עורכי דין בישראל בע"מ נ' עו"ד זהר גרינברג](#) (ש' מלכה ספינוזי, 23.4.2012); ע"א 52001-05-12 [קרן הגמלאות נ' גרינברג](#) (ש' גדעון גינת, 25.6.2012).

⁸³ הדס מגן, "חוטר-ישי תובע 9 מיליון שקל מיו"ר ומנכ"ל החברה להגנת הטבע בטענה להוצאת דיבה", [גלובס](#) 12.1.1998; התביעה האזרחית הושתתה בתחילה לאור קיומו של הליך בקובלנה הפלילית שהגיש חוטר ישי. לאחר שזו נמחקה הוא חזר והגיש את התביעה האזרחית, הפעם בסכום "צנוע" יותר של 1.8 מיליון ש"ח (ת"א 4851-08-07 [חוטר-ישי נ' גדליזון](#) (8.7.2008)).

⁸⁴ יצחק דנון, "נדחה ערעורו של חוטר-ישי נגד מנכ"ל החברה להגנת הטבע", [גלובס](#) 20.6.2004; עפ"א (ת"א) 80155/02 [חוטר ישי נ' גדליזון](#) (20.6.2004); תומר זרחין, "בית המשפט העליון קבע: שימוש בביטוי 'כנופיה' אינו בגדר לשון הרע", [הארץ](#) 3.3.2011; ע"א 7380/06 [דרור חטר-ישי נ' מרדכי גילת](#) (2.3.2011).

⁸⁵ תא (ת"א) 81/98 [דרור חוטר ישי נ' מרדכי גילת](#) (ש' דרורה פלפל, 27.6.2008).

מדובר אמנם בתופעה מגוונת, אבל עדיין אפשר להכליל ולומר שלמרות שתביעות משתיקות רבות מסתיימות בלא כלום או כמעט בלא כלום, הן עדיין מצליחות לייצר השפעה שלילית ו"מצננת" על חופש הביטוי: כבר בתחילת הדרך נדרש הנתבע לשכור שירותי ייצוג משפטי ואלה עולים ממון רב. מחקרים מלמדים **שההוצאות הכרוכות בניהול המשפט תורמות לאפקט המצנן של תביעות דיבה הרבה יותר מהחשש מפני פסיקת פיצויים במקרה של "הפסד" במשפט**. "מלומדים רבים בארצות הברית סבורים כי הוצאות המשפט החליפו את סכום הפיצוי כגורם לאפקט המצנן".⁸⁶

תביעות משתיקות רבות מטילות צל כבד על הנתבעים במשך תקופה ארוכה עד שהתובע מחליט למשוך אותן. כך אירע לתביעת הדיבה של "ממציאי מדבקת הפלא" – תכשיר לחיזוי התקפי לב שלא היה ולא נברא, וש"הומצא" מתוך כוונה לגייס כספים ממשקיעים תמימים. לאחר שהוגש כתב אישום נגד "הממציאים", הם זנחו את תביעתם והיא נמחקה מחוסר מעש ללא צו להוצאות.⁸⁷

לעתים מסתיימת ההתדיינות המפרכת בפסיקה שמקבלת חלק קטן בלבד מהתביעה: תביעות שתוקפות שורה של פרסומים של הנתבע מסתיימות במסקנה שיפוטית שלפיה רק באחד או בשניים מהם כשל הנתבע באי דיוק או בהגזמה שאין להם הגנה בחוק. במקרים אחרים, התדיינות שמתחילות בתביעה לפיצוי במיליוני או במאות אלפי שקלים מתבררות בסופו של דבר כתביעות שמצדיקות לכל היותר פיצוי קטן לאין שיעור ולעתים אף סמלי או זניח.⁸⁸

---

⁸⁶ יובל קרניאל ועמרים ברקת, "הפיצויים בדיני לשון הרע: השם והשמך", עלי משפט ב 205 (תשס"ב) (להלן: "קרניאל וברקת 'השם והשמך'"), עמוד 232 הי"ש 111; חאלד גנאים, מרדכי קרמניצר ובוני שנור, לשון הרע – הדין המצוי והרצוי (המכון לדמוקרטיה, 2005) 255 (להלן: "גנאים, קרמניצר ושנור").

⁸⁷ ת"א (פת) 29044/05/10 בוחניק נ' וינר (ש' אשרית רוטקופף, 14.6.1). ראו עוד: "נמחקה תביעת דיבה של ממציאי 'מדבקת הפלא' נגד גלובס", גלובס 1.7.2012; גלעד גרוסמן, "אישום: 'המציאו' מדבקת פלא" והונו במיליונים", וואלה חדשות 12.5.2011.

⁸⁸ כך למשל הסתיימה לאחרונה התדיינות בתביעה שהגישה חברת נדל"ן נגד חבר מועצה במבשרת ציון, על רקע מאבק סביב פרויקט ענק שביקשה החברה לבנות במקום. בתביעה הלינה התובעת על לא פחות מאחד-עשר פרסומים; בית המשפט דחה את מרבית טענות התובעת וקבע שרק בשני פרסומים אין לנתבע הגנה טובה (ראו הי"ש 29 לעיל. ת"א (שלום, ים) 10827-09 ד.ד. ברזאני נכסים ובניין בע"מ נ' שמעון יורם, (ש' עודד שחם 6.12.2011); ערעור על פסק הדין נדחה: ע"א (י-ם) 51686-01-12 שמעון יורם נ' ד.ד. ברזאני נכסים ובניין בע"מ (ש' בן-אור, יעקובי, וינוגרד, 18.4.2012). תביעה שהגישה עמותת א.ל.ע.ד. נגד מפעילי אתר אינטרנט בשל שורה של פרסומים באתר, הסתיימה בפסיקת פיצוי של 1,000 ש"ח מתוך המיליון שנתבעו, בהיעדר "תשתית המלמדת כי לתובעת נגרם נזק ממוני", ולאחר שבית המשפט התרשם שבפרסומים נפלו לכל היותר "אי דיוקים להבדיל מאמירות הנעדרות כל קשר שהוא למציאות". יצוין כי פסק הדין ניתן לאחר שהצדדים הגיעו להסכמה לגבי מספר תיקונים שעל הנתבעים לבצע בפרסומים נשוא התביעה, וקביעתו הנייל של השופט נעשתה על יסוד הסכמה זו ולא על בסיס ראיות. ראו: איתמר לוי, "פיצוי סמלי לעמותת א.ל.ע.ד. על לשון הרע", News1 19.12.2011; ת"א (י-ם) 15242-08 עמותת א.ל.ע.ד. אל עיר דוד נ' ד"ר גרינברג (ש' שחם, 18.12.2011).

מעטות הן התביעות המשתיקות שבמהלך הבירור הראשוני משכנע בית המשפט את התובע כי מוטב לו שישלך את תביעתו לאלתר.⁸⁹ **מרביתן מסתיימות בהסדר כלשהו בין התובע לנתבע, באופן שמשיג את אפקט ההשתקה של הנתבע או של מבקרים אחרים של התובע.** בתי המשפט משתדלים לתמרץ את מי שמסיים את ההתדיינות ללא משפט ונוטים על כן לקמץ בפסיקת הוצאות.⁹⁰ גם הנתבעים מוכנים, בדרך כלל, לוותר על שיפוי הנזקים שנגרמו להם בשל התדיינות הסרק ובלבד שיסירו מעליהם את עולה. למשל, כך היה בפרשת "השקשוקה", שהסתיימה מבלי שרוזנטל חזר בו מהפרסום, אך ויתר על שיפוי הוצאות המשפט שנגרמו לו.⁹¹ לעתים נמשכת התביעה במסגרת "הסדר כולל" של הסכסוך שעמד ברקע להגשתה – למשל, במקרה שתואר לעיל שבו נמשכה תביעה נגד חבר מועצת עיר, לאחר שהצטרף לקואליציה של ראש העיר התובע⁹² או תביעות דיבה שמוגשות אגב סכסוכי עבודה, כמו במקרה של המלצריות בקופי טו-גו.⁹³

גם במקרים שבהם התביעה נדחית, עדיין נותר הנתבע בחסרון כיס, וכפי שכותב השופט משה בר-עם "בדרך כלל, אין בהוצאות המשפט שנפסקות לזכותו כדי לפצותו על הנזק הכספי, לא כל שכן על עוגמת הנפש והטרדה שנגרמה לו עקב כך".⁹⁴

---

⁸⁹ דוגמא ליוצא מן הכלל מספק הבלוגר תומר פרסיקו, שנתבע בשל ביקורת שכתב על "מנהיג רוחני" (ראו טקסט לה"ש 40 לעיל). ההתדיינות הסתיימה לאחר ישיבה אחת, שבה הבהירה השופטת לתובע את התרשמותה השלילית מהתביעה, ממניעיה ומסיכוייה, ואפשרה לו להימלט בעור שיניו. ראו: תומר פרסיקו, "משפטי טובלי – סיכום אירוע", [לולאת האל \(בלוג\)](#) 3.4.2011.

⁹⁰ כך, למשל, מספר העיתונאי עוזי בנוימן הנתבע ב"משפט שרון": "מאמציו של השופט כוונו להניע את הצדדים להסכים לוותר על הדיון המשפטי. ההסדר שאליו חתר היה אמור להתבסס על החלטה של בית המשפט, אשר תשמור על יוקרתם של שני הצדדים [...] ותכריז בסיומה על הסכמת התובע למשוך את תביעתו ועל הסכמת הנתבעים לוותר על הוצאות". (עוזי בנוימן, "אמת עיתונאית, אמת משפטית – לקחים ממשפט שרון נגד 'הארץ'", בירנהק (עורך), [שקט מדברים](#) (תשס"ו) 129, 132).

⁹¹ הילה רו, "הסדר בתביעה על 'שיטת השקשוקה': עידן עופר ימשוך את התביעה – מיקי רוזנטל לא יתנצל",

[themarker](#) 15.2.2010; סיון איזסקו, "עידן עופר ביטל את התביעה נגד מיקי רוזנטל", [ynet](#) 15.2.2010.

⁹² ה"ש 55 לעיל.

⁹³ ראו טקסט לה"ש 8 לעיל.

⁹⁴ משה בר-עם, "הליכי סרק אזרחיים", [עלי משפט](#) ו' (2007) 135.